

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2022-1-5-7>

Пилипенко Євгенія Олексіївна,

кандидат юридичних наук, старший дослідник

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4044-5421>

Атаманенко Юлія Юріївна,

кандидат технічних наук

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7423-9880>

ВИЛУЧЕННЯ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ Й ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Статтю присвячено дослідженню порядку вилучення посвідчення водія як заходу забезпечення кримінального провадження у справах про порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в тому числі у стані сп'яніння (статті 286, 286¹ Кримінального кодексу України). Охарактеризовано підстави, за наявності яких, відповідно до норм чинного кримінального процесуального законодавства України, до особи застосовуватиметься тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом. На основі проведеного дослідження визначена необхідність унесення відповідних змін і доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України щодо можливості вилучення посвідчення водія з одночасною видачею тимчасового дозволу на право керування транспортними засобами, тобто без обмеження особи в користуванні спеціальним правом – керувати транспортними засобами.

Ключові слова: посвідчення водія, тимчасовий дозвіл, права керувати транспортними засобами, обмеження в користуванні спеціальним правом.

Постановка проблеми. Розділ XI Кримінального кодексу (далі – КК) України містить кримінальні правопорушення, за вчинення яких передбачений додатковий вид покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами. Зокрема, за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України), установлюється додатковий вид покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до трьох років; за пору-

шення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння (ст. 286¹ КК України), установлюється додатковий вид покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до десяти років. Призначення такого виду покарання за злочини, передбачені ч. ч. 1 в 3 ст. 286 КК України та ч. ч. 1–4 ст. 286¹ КК України, є обов'язковим, адже це прямо зазначено в санкціях цих частин [1]. Проте, незважаючи на реальну необхідність у призначенні такого

виду покарання (адже в разі вчинення правопорушень, передбачених ст. ст. 286, 286¹ КК України, мова йде не тільки про суспільну небезпеку вчиненого діяння, а й тяжкість наслідків, що настали для безпеки дорожнього руху, життя та здоров'я потерпілих осіб), позитивний вплив на процес виправлення винної особи від покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, а також на запобігання вчиненню особою нових кримінальних правопорушень наразі на законодавчому рівні неврегульованим залишається механізм та алгоритм вилучення посвідчення водія як заходу забезпечення кримінального провадження при досудовому розслідуванні справи та необхідної передумови для виконання покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, встановлено-го щодо конкретної особи вироком суду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням призначення покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, опікувалися такі вчені, як С.В. Бабанін, С.В. Гізімчук, О.О. Дудоров, А.О. Данилевський, В.В. Смельяненко, В.А. Мисливиий та інші; тимчасовому обмеженню в користуванні спеціальним правом, у тому числі правом керувати транспортними засобами, як заходу забезпечення кримінального провадження приділено увагу в роботах О.М. Гуміна, Г.К. Кожевнікова, Л.М. Лобойка, В.В. Назарова, О.О. Юхна й інших. Однак питання щодо можливості вилучення посвідчення водія до набрання вироком законної сили без установлення тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом керувати транспортним засобом завжди залишалися поза увагою вчених у галузі кримінального та кримінального процесуального права.

Мета статті – проаналізувати процес вилучення посвідчення водія в рамках здійснення заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового обмеження в користуванні правом керувати транспортними засобами у справах проти безпеки руху й експлуатації транспорту, визначити необхідність уповноваженої на те особи здійснювати вилучення посвідчення водія без обмеження в користуванні правом керувати транспортними засобами та закріплення таких повноважень на законодавчому рівні шляхом унесення відповідних змін до норм Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 55 КК України, позбавлення права керувати транспортними засобами є додатковим видом покарання, який призначається на строк до десяти років [1].

Такий вид покарання призначається лише за кримінальні правопорушення проти безпеки руху й експлуатації транспорту. Зокрема, у разі вчинення особою будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ч. ч. 1–3 ст. 286 КК України (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами) або ч. ч. 1–4 ст. 286¹ КК України (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння), вироком суду призначається основне покарання, передбачене санкцією відповідною частини статті, і додаткове покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами на певний строк. З огляду на те що вищезазначені кримінальні правопорушення посягають передусім на безпеку дорожнього руху, установлення додаткового покарання у вигляді позбавлення пра-

ва керувати транспортними засобами для винної особи є доцільним і логічно обґрунтованим, адже своїми протиправними діяннями особа показала свою неспроможність до безпечного керування транспортним засобом і/або незнання правил дорожнього руху. Крім того, застосування до таких осіб додаткового покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами зможе запобігти вчиненню нових подібних кримінальних правопорушень, що прямо відповідає меті призначення покарання, визначеній ст. 50 КК України [1].

Водночас чинне кримінально-виконавче законодавство України, а саме ст. 5 КВК України, визначає, що одним із принципів виконання й відбуття покарання є невідворотність, що полягає в неминучому тягарі особи бути притягнутою до кримінальної відповідальності в разі вчинення нею кримінального правопорушення [2].

Задля можливості звернення до виконання покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами за вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 286, 286¹ КК України, існує необхідність вилучення посвідчення водія до набрання вироком суду законної сили, як це передбачено сьогодні ст. 298³ КПК України тільки для кримінальних проступків. Зокрема, ч. 3 зазначеної статті визначає, що уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав уважати, що особою вчинено порушення, за яке може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком законної сили, але не більше як на три місяці з моменту такого вилучення й видає тимчасовий дозвіл на право керувати транспортними засобами [3].

Подібна норма також міститься в адміністративному законодавстві України та застосовується з урахуванням вимог ст. 265¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 130; ч. 5 ст. 122; ст. 122²; ст. 122⁴; ч. ч. 2, 3 ст. 123; ст. 124 КУпАП [4].

Однак застосувати вимоги ст. 298³ КПК України в частині вилучення посвідчення водія до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 286 або ст. 286¹ КК України, службовець не в змозі, адже ст. 298³ КПК України стосується тільки кримінальних проступків, якими правопорушення, передбачені ст. ст. 286, 286¹ КК України, не є [1; 3].

Так, відповідно до ст. 12 КК України, кримінальним проступком може бути лише кримінальне правопорушення, за вчинення якого не передбачено такий вид покарання, як позбавлення волі на певний строк. У протилежному випадку такі правопорушення вважатимуться злочинами [1]. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в тому числі у стані сп'яніння (ст. ст. 286, 286¹ КК України), є злочинами, адже санкції цих статей передбачають застосування до винної особи покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк [1]. Тому для можливості службовцю здійснити тимчасове вилучення посвідчення водія як захід забезпечення кримінального провадження у випадку вчинення особою кримінального правопорушення, за яке передбачене додаткове покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, необхідно ч. 2 ст. 131 КПК України доповнити таким заходом забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення посвідчення водія, а сам розділ II «Заходи забезпечення кримінального провадження» доповнити новою главою «Тимчасове вилучення посвідчення водія».

Сьогодні, відповідно до вимог чинного кримінального процесуального законодавства, у разі вчинення особою будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 286, 286¹ КК України, до неї може бути застосований лише такий захід забезпечення кримінального провадження, що стосується керування транспортними засобами, як тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (ч. 2 ст. 131 КПК України) [3].

Стаття 148 КПК України закріплює таке: у разі наявності достатніх підстав уважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення протиправної поведінки підозрюваного або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкодження кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити підозрюваного в користуванні спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа мають право тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом, у законно затриманій ними особи в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України. Тимчасово вилучені можуть бути документи, які в тому числі посвідчують користування правом керування транспортними засобами. Тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом може бути здійснене на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування на строк не більше ніж два місяці [3].

З огляду на текст ст. 148 КПК України, процес вилучення посвідчення водія як складовий елемент заходу забезпечення кримінального провадження – тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом – характеризується певними особливостями:

1) може бути застосований уповноваженою особою лише до законно затриманої в порядку ст. 208 КПК України особи. Якщо особу не затримували, вилучити в неї посвідчення водія службовець не може, оскільки, відповідно до ст. 150 КПК України, спочатку слідчий за погодженням із прокурором має звернутися до слідчого судді з клопотанням про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом.

Однак подане слідчим клопотання не гарантує обмеження особи в користуванні спеціальним правом, адже слідчий суддя в порядку ст. 152 КПК України може відмовити в задоволенні клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом, якщо слідчий не доведе наявність достатніх підстав уважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого протиправного діяння, припинення протиправної поведінки підозрюваного або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкодження кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням [3];

2) є правом, а не обов'язком уповноваженої службової особи. Відповідно до вимог 148, 150 КПК України, службовець має право тимчасово вилучити посвідчення водія та має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом [3]. Якщо уповноважена на те службова особа не вбачає за необхідності звертатися до суду з вищезазначеним питанням і вилучати посвідчення водія, тим самим вона жодним чином не порушує кримінальне процесуальне законодавство, дозволяючи особі, яка вчинила злочин, передбачений ст. 286 або ст. 286¹ КК України, і надалі користуватися своїм спеціальним правом – керувати транспортними засобами.

На нашу думку, з огляду на те що вироком суду до винної особи застосовується додаткове покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, задля забезпечення безумовного виконання покарання в майбутньому необхідно обов'язкове вилучення посвідчення водія уповноваженою на те особою. Однак таке вилучення не завжди має супроводжуватися обов'язковим обмеженням користування правом керування транспортними засобами, адже, згідно з вимогами ст. 148 КПК України, питання щодо обмеження в користуванні спеціальним правом має вирішуватися службовцем лише за наявності підстав уважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення протиправної поведінки підозрюваного або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкодження кримінальному провадженню, забезпеченню відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити особу в користуванні спеціальним правом [3].

Отже, з урахуванням вищевикладеного задля врегулювання питання щодо вилучення посвідчення водія та прийняття у зв'язку із цим рішення слідчим/уповноваженою особою стосовно видачі тимчасового дозволу на право керувати транспортними засобами або, навпаки, звернення з клопотанням до слідчого судді щодо обмеження особи в користуванні правом керування транспортними засобами необхідно внести в чинний КПК України такі зміни та доповнення.

РОЗДІЛ II. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Глава 10. Заходи забезпечення кримінального провадження й підстави їх застосування

Стаття 131. Види заходів забезпечення кримінального провадження

1. Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження.

2. Заходами забезпечення кримінального провадження є:

- 1) виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід;
- 2) накладення грошового стягнення;
- 3) тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом;
- 4) відсторонення від посади;
- 4¹) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів;
- 6) тимчасове вилучення майна;
- 6¹) *тимчасове вилучення посвідчення водія;*
- 7) арешт майна;
- 8) затримання особи;
- 9) запобіжні заходи.

Глава 16¹. Тимчасове вилучення посвідчення водія Стаття 169¹. Підстави тимчасового вилучення посвідчення водія

1. *Слідчий, прокурор чи інша уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав вважає, що особою вчинено порушення, за яке, відповідно до Кримінального кодексу України, може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком законної сили, але не більше як у строки, визначені статтею 219 цього Кодексу для досудового розслідування таких*

кримінальних справ, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами.

Стаття 169². Наслідки тимчасового вилучення посвідчення водія

1. Слідчий, прокурор чи інша уповноважена службова особа, яка за наявності підстав, визначених статтею 169¹ цього Кодексу, здійснила тимчасове вилучення посвідчення водія, зобов'язана скласти відповідний протокол про вилучення та видати особі тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами.

2. Після складення протоколу про тимчасове вилучення посвідчення водія, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа зобов'язана передати тимчасово вилучене посвідчення водія на зберігання в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України для тимчасово вилучених документів.

Стаття 169³. Продовження строку тимчасового вилучення посвідчення водія

Після закінчення строку тимчасового вилучення посвідчення водія, визначеного частиною 1 статті 169¹ цього Кодексу, у разі подовження досудового розсліду-

вання або судового провадження по справі, коли ще не прийнято рішення щодо призначення особі покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, особа має право звернутися до органу, який здійснив вилучення посвідчення водія, за продовженням строку тимчасового дозволу на право керувати транспортними засобами в межах строку, визначеному частиною 4 статті 219 цього Кодексу граничним для загального строку досудового розслідування такої категорії справ.

Висновки. Вилучення посвідчення водія без тимчасового обмеження права керувати транспортними засобами є необхідним і беззаперечним елементом і передумовою для безумовного забезпечення виконання ухваленого вирокком суду додаткового покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами на певний строк і разом із тим безперешкодного допуску особи під час кримінального провадження у справі до реалізації свого права керувати транспортними засобами за відсутності підстав для тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом, визначених кримінальним процесуальним законодавством України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1498> (дата звернення: 20.04.2023).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

References

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. Data onovlennia: 15.04.2023. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 20.04.2023) [in Ukrainian].
2. Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 11.07.2003 r. № 1129-IV. Data onovlennia: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (data zvernennia: 20.04.2023) [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI. Data onovlennia: 05.02.2023. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1498> (data zvernennia: 20.04.2023) [in Ukrainian].
4. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-X. Data onovlennia: 15.04.2023. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (data zvernennia: 20.04.2023) [in Ukrainian].

Pylypenko Yevheniia,

PhD in Law, Senior Researcher

(Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute
of Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4044-5421>

Atamanenko Yuliia,

PhD of Technical Sciences

(Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute
of Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7423-9880>

WITHDRAWAL OF THE DRIVER'S LICENSE AS A MEASURE OF ENSURING CRIMINAL PROCEEDINGS IN CASES AGAINST TRAFFIC SAFETY AND VEHICLE OPERATION

The article is devoted to the study of the procedure for withdrawing a driver's license as a measure to ensure criminal proceedings in cases of violations of traffic safety rules or the operation of transport by persons who drive vehicles, including those who are in a state of intoxication, for the commission of which criminal liability is provided under Articles 286, 286¹ of the Criminal Code of Ukraine. Also, during the research, the grounds were characterized, in the presence of which, in accordance with the norms of the current criminal procedural legislation of Ukraine, a temporary restriction

on the use of a special right will be applied to a person. In particular, Article 148 of the Criminal Procedural Legislation of Ukraine stipulates that in order to stop a criminal offense or prevent the commission of another, stop or prevent illegal behavior of a suspect in terms of obstructing criminal proceedings, ensure compensation for damage caused by a criminal offense, it is necessary to temporarily restrict the suspect from using a special right, the investigator, the prosecutor, other authorized official have the right to temporarily withdraw documents certifying the use of a special right. On the basis of the conducted research, it was determined the need to make appropriate changes and additions to the current criminal procedural legislation of Ukraine regarding the possibility of withdrawing a driver's license with the issuance of a temporary permit for the right to drive vehicles without restricting a person in using the right to drive vehicles. In particular, it is proposed to supplement Chapter II "Measures to ensure criminal proceedings" of the current Criminal Procedure Code of Ukraine with a new chapter 16¹ "Temporary withdrawal of a driver's license", which will provide the grounds for the temporary withdrawal of a driver's license, terms and consequences resulting from the adoption of such a decision by investigators, prosecutors and others the authorities officials in accordance with the norms of criminal procedural legislation.

Key words: *driver's license, temporary permit, rights to drive vehicles, restrictions on the use of a special right.*